

**Tervezet a
ZENEESZTÉTIKA
szabad bölcsészeti BA-előadáshoz**

**A tervezetet kidolgozta: Dr. Pintér Tibor
ELTE BTK Művészetelméleti és Médiakutatási Intézet**

Az előadások a zeneesztétikai gondolkodás történeti állomásait mutatják be a legfontosabb csomópontok és esztétikai problémák középpontba állításával. Az előadások alapvető célja az, hogy a hallgatóság bepillantást nyerjen a zenéről alkotott alapvető reflexiók kérdéseibe, és ez a történeti áttekintés nyomán valósuljon meg. Egy félév keretében természetesen lehetetlen a zeneesztétika teljes történetét bemutatni, ezért elsődlegesen fontos, hogy azok az esztétikai problémák kerüljenek a középpontba, amelyek a zeneesztétikai tradícióban újra és újra termékenyítőleg hatottak.

A kurzus felépítése és vázlatos tematikája

Antikvitás

1-2. előadás

A zenematematika (a hangok matematikailag leírható racionális rendje, számmisztika) és az emocionalitás (a lélekre gyakorolt zenei hatás az antik lélekfilozófia fényében) paradoxona a püthagóreus zenefelfogásban.

A zene mint az éthoszok mimetikus művészete Platónnál és Arisztotelésznél

Késő-antik, középkori hagyomány

3. előadás

Boëthius késő-hellenisztikus zenefelfogása: a musica mundana, a musica humana és a musica instrumentalis, illetve a musica practica és a musica theoretica hármas illetőleg kettes tagolása.

A zene mint a quadrivium része a hét szabad művészet rendszerében.

A musica practica emancipációja Grocheónál.

Korai modernitás

4-5. előadás

A reneszánsz humanista ars poeticák arisztotelizmusának hatása a zeneesztétikára: a musica poetica mint a musica practica és a musica theoretica új kiegészítő eleme, és ezzel együtt a zenei poétika megszületése: Listenius és Burmeister

A zene mint szenvedélyábrázoló művészet: az éthosz-elmélet újjáéledése a korai modern affektuselméletben, a kartéziánus affektustan hatása a zenei gondolkodásra.

A zenei retorika megjelenése, a zenei mint szónoki művészet: a quadrivumból a triviumba való áttérés.

Új kompozíciós törekvések a szöveg-zene viszony újra megalapozásával a Platón és Arisztotelész recepció nyomán: a firenzei Camerata késő-reneszánsz drámai törekvései illetve Monteverdi új zenefelfogása: a seconda pratica.

Az opera és a rokon műfajok mint a korai modernitás eminens zenei nyelvének megalapozása: operaviták és nemzeti zenei idiómák, dialektusok kialakulása a 17-18. században.

Modernitás

6-8. előadás

Mattheson összefoglalása a zenei retorika és affektuselméletről a 18. század közepén.

A reprezentáció és a kifejezés antinómiái.

A francia intonációelmélet és a természetutánzás diderot-i programja a buffonista harccal való kapcsolatában.

Kant zenefelfogásának körvonalai: a zene mint kellemes művészet.

Az abszolút zene eszméjének megszületése Hoffmannál: a tiszta hangszeres zene mint a tulajdonképpeni zeneiség paradigmája.

Hegel zenesztétikájának főbb elemei: a zene más művészetekkel való kapcsolata; az interjekció központi zenei elve; a zene mint az önmagába visszahúzódó szubjektivitás művészete.

Schopenhauer zenei metafizikája

Kierkegaard és az erotikus stádiumok: a zene mint a közvetlen erotikus stádium művészete.

Hanslick „formalista fordulata”: a zene mint hangozva mozgó forma.

Nietzsche zenefelfogása A tragédia születésében: Wagner zenedrámáinak hatása és a Monteverdi-féle operafelfogás kritikája.

20. század

9-12. előadás

A késő-romantika, impresszionizmus és a wagneri örökség hatása: Debussy, R. Strauss, Mahler és a fiatal Schönberg

A szórakoztató zene és a „komolyzene” esztétikai polarizálódása a század elején: a dzsessz hatása az európai zenefelfogásra.

Adorno zenefelfogása és kultúra kritikája

A zenei köznyelv felbomlása; avantgárd törekvések: dodekafónia (az érett Schönberg); neoklasszicizmus (Sztravinszkij); folklór (Bartók)

A zene határainak kitérítése az olasz futuristáktól Cage-ig: a zajtól a csendig.

Pop versus classical: a polarizálódás helyzete a század második felében

Neoavantgárd (Boulez, Stockhausen) és experimentalitás (Cage)

Bibliográfia

Primer irodalom

Ritók Zsigmond (szerk.) *Források az ókori görög zenesztétika történetéhez*. Bp. 1982. 59-71.o.; 87-91.o.; 437-449.o.

Platón: *Állam*, III. könyv In: *Platón összes művei* II. Bp. 1984

Arisztotelész: *Politika*, VIII. könyv. Bp. é.n.

Poétika. Bp. 1997. (Matúra-kiadás)

Boëthius: *A zenéről*. In: *Az égi és a földi szépről*. Szerk. Redl Károly. Bp. 1988. 140-157.o.

Claudio Monteverdi: *Elméleti írások*. In: - - : *Levelek, elméleti írások*.

Bp. 1998. 255-271.o.

Mattheson: A dallam tudományának magva (részletek) In: *Örök muzsika*. Szerk. Barna István. Bp. 1977. 150-159.o.

Diderot: *Rameau unokaöccse*. Bp. 1997.

Kant: *Az ítélő kritikája*. Bp. 1997. 247-259.o.

Hegel: *Esztétikai előadások*. III. rész, 3. szakasz, második fejezet: A zene. (III. kötet, 102-172.o.) Bp. 1980.

Schopenhauer: *A világ mint akarat és képzet*. Bp., 1991. 343-358. o.

Kierkegaard: Mozart Don Juanja. In: *Vagy-vagy* Bp. 1993.

Liszt: Az instrumentális zene programkérdéséhez. In: *L.F válogatott írásai* I. Bp. Zeneműkiadó, 1959. 322-367.o.

Hanslick: A zenei szép. 1-2. fejezet in: *Vulgo VI/1-2*. 3. fejezet in: *Zene és szó*, szerk. Csobó P. Gy. Nyíregyháza, 2004. 115-143. o.

Nietzsche: A szó és a zene. In: *Kultusz és áldozat. A német esszé klasszikusai*. Bp. 1981. *A tragédia születése*. Bp. 1986.

Nietzsche: A Wagner-ügy. In: *Magyar Zene* 2001/2. 201-228.o.

Nietzsche: Nietzsche contra Wagner. In: *Holmi* 2001 március

Wagner: *Költészet és zene a jövő drámájában* (Opera és dráma III. rész) Bp., 1983.

Wagner breviárium. Szerk.: Molnár Antal. Bp. é.n.

Baudelaire: Richard Wagner és a Tannhäuser Párizsban. In: *Wagner Párizsban*. Bp., 2001.

Busoni: *Vázlatok a zeneművészet új esztétikájához*. Bp., 1920.

Bartók breviárium szerk. Ujfalussy József. Bp. 1980.

Adorno: *Zene, filozófia, társadalom*. Bp. 1974.

Cage: *A csend – válogatott írások*. Pécs, 1994.

Szekunder irodalom

R. Rolland: Opera az opera előtt; Lully szavalóéneke és Racine deklamációja. In: R.R.: *Zenei miniatűrök*. Bp. Gondolat, 1961.

C. V. Palisca: *Barokk zene*. Bp. 1976.

Ch. Rosen: *A klasszikus stílus. Haydn – Mozart – Beethoven*. Bp. 1977.

Ujfalussy József: *A valóság zenei képe. A zene művészi jelentésének logikája*. Bp. 1962.

Zoltai D.: *A zeneesztétika története. Éthosz és affektus*. Bp. Kávé Kiadó, 2000.

C. Dahlhaus – H.H. Eggebrecht: *Mi a zene?* Bp. 2004.

C. Dahlhaus: *Az abszolút zene eszméje*

Molnár A.: *Zeneesztétika. Általános rész* Bp. 1938.
Gyakorlati zeneesztétika. Bp. 1971.

R. Craft – I. Stravinsky: *Beszélgetések*. Bp. 1987.

M. Nyman: *Experimentális zene – Cage és utókora*. Bp. 2005.

Pernye A.: *Előadóművészet és zenei köznyelv*. Bp. 1971.
Hét tanulmány a zenéről. Bp. 1973.

Csobó P. Gy. (szerk.): *Zene és szó. Zeneesztétikai szöveggyűjtemény*. Nyíregyháza, 2004.

P. Wicke: *A szórakoztató zene Mozarttól Madonnáig*. Bp. [2004]